

O'ZBEKISTONDA INNOVATSION RIVOJLANISHDA INSON KAPITALINING ROLI

Karimberdiyev Diyorbek Raximjon o'g'li

Toshkent davlat iqtisodiyot univeristeti iqtisodiyot fakulteti I-94 guruh talabasi

<https://doi.org/10.5281/zenodo.14289010>

Annotatsiya. Mazkur maqolada O'zbekistonda innovatsion rivojlanishda inson kapitalining roli haqida so'z boradi. Maqola davomida asosli fikr va mulohazalardan foydalanilgan va xulosa va takliflar keltirilgan.

Kalit so'zlar: inson kapitali, mehnat resurslari, inson omili, ijtimoiy-iqtisodiy tizim.

THE ROLE OF HUMAN CAPITAL IN INNOVATIVE DEVELOPMENT IN UZBEKISTAN

Abstract. This article talks about the role of human capital in innovative development in Uzbekistan. Throughout the article, reasonable opinions and considerations are used, and conclusions and suggestions are presented.

Key words: human capital, labor resources, human factor, socio-economic system.

РОЛЬ ЧЕЛОВЕЧЕСКОГО КАПИТАЛА В ИННОВАЦИОННОМ РАЗВИТИИ УЗБЕКИСТАНА

Аннотация. В данной статье говорится о роли человеческого капитала в инновационном развитии Узбекистана. На протяжении всей статьи использованы обоснованные мнения и соображения, представлены выводы и предложения.

Ключевые слова: человеческий капитал, трудовые ресурсы, человеческий фактор, социально-экономическая система.

Ma'lumki, mamlakat mehnat resurslarining miqdoriy o'zagini inson tashkil etadi va mazkur omilning sifat jihatdan takomillashuvi bevosita mehnat potentsialining shakllanishiga sabab bo'ladi. Demak, shaxs omili potentsial vujudga kelishining ham miqdoriy, ham sifatiy asosidir. Kishilik jamiyatining taraqqiyoti natijasida iqtisodiy hayotning sub'ekti sifatida odam to'g'risida «ishchi kuchi», «inson omili», «inson kapitali», «inson resurslari» tushunchalari yuzaga keldi. «Omil» iborasi ilmiy-iqtisodiy adabiyotlarda XX asrning 80-yillari o'rtalarida paydo bo'lib, ilmiy-hayotiy muomalada keng foydalanila boshladi. Ijtimoiy-iqtisodiy mazmuniga ko'ra mazkur atama «resurs»dan farq qilib, unga nisbatan ancha kengroq va chuqurroq ma'noni anglatadi. Inson omili o'zaro bir-biri bilan munosabatda bo'ladigan, turli mavqeni egallagan sinflar va guruhlar tizimidan iborat bo'lib, ularning faoliyati jamiyatning ilg'or rivojlanishini ta'minlaydi. Resurslar omilning ijtimoiy-iqtisodiy tizimlari yig'indisidan tashkil topgan.

Inson omiliga shaxsiy sifatlar va uning faolligini belgilovchi ko'rsatkichlar umumlashmasi sifatida qarash mumkin. Ushbu tushuncha kishining ijtimoiy-iqtisodiy taraqqiyot jarayonidagi hal qiluvchi rolini ko'rsatadi. Bunda mazkur omil faqat miqdor ko'rsatkichlari, demografik, tarmoq, kasb va malaka tuzilmalari bilan cheklanib qolmay, mehnatga bo'lgan munosabat darajalarining tashabbuskorlik, tadbirkorlik, qiziqishlar, ehtiyojlar, xulq-atvor usullari bilan ham tavsiflanadi. Omilni to'g'ri yo'naltirish har qanday jamoa yoki jamiyatni boshqarishning tarkibiy qismidir. Biroq, mazkur omil boshqaruvning alohida usullarini talab etadi.

Birinchidan, kishi intellektga (aql, idrok, zakovatga) ega bo'lib, ularning tashqi muhitga (boshqaruvga) reaksiyasi mexanik tarzda emas, balki hissiyotli, anglab etilgan tarzda amalga oshadi. Demak, jamoa bilan inson o'rtasidagi o'zaro ta'sir ko'rsatish jarayoni ikki tomonlamadir.

Ikkinchidan, kishilar doimiy ravishda takomillashib va rivojlanib borishga qodir. Inson hayot davomida yoki mehnat jarayonida malaka va kasbiy ko'nikmalarga ega bo'ladi hamda bular o'sib boradi. Shuning uchun ham xodimlarning doimiy ravishda takomillashish va rivojlanishga moyilligi iqtisodiy samaradorlikni oshirishning eng muhim va uzoq davom etadigan manbaidir.

Uchinchidan, moddiy va tabiiy resurslardan farqli o'laroq, inson mehnat jarayoniga ongli ravishda, muayyan maqsadlarni ko'zlagan holda kirishadi, ularni amalga oshirishda o'zi ishlayotgan korxona yoki tashkilotdan yordam kutadi. Xodimning, shuningdek, korxona va tashkilotning o'zaro hamkorlikda ishlashdan qanoat hosil qilishi birdamlikni davom ettirishning muhim sharti hisoblanadi.

Inson omili va mehnat resurslarining yuqori sifat ko'rsatkichlariga ega bo'lishi hamda takomillashuv natijasida ular kapital ko'rinishga ega bo'ladi. Bu esa, o'z navbatida, mamlakat mehnat potentsialining bevosita boyib borishini ta'minlaydi

Demak, chizmadan ko'rinish turganidek, kishining shaxsiy qobiliyatlari (tug'ma yoki orttirilgan) va uni takomillashtirishga qaratilgan barcha chora-tadbirlar (sog'liqni saqlash, ta'lim olish, kasb-hunar egallash, axborotlarga ega bo'lish) natijasida inson omilining kapitallashuvi ro'y beradi. Mazkur chora-tadbirlar, ya'ni, bunda sarflangan pul mablag'lari va qiymatliklar moddiy xarajatlarni tashkil etsa, sarf etilgan vaqt, energiya, kuch-quvvat, aqliy mehnat, intilish va harakatlar, o'qitish-o'rgatish, sabr-bardosh kabilar nomoddiy xarajatlarni tashkil etadi. Bu holatda xarajatlarning har ikkala ko'rinishi ham bir xil ustuvorlikka ega bo'lib, bir-birini to'ldiradi.

Inson kapitalining ahamiyati tabiiy resurslar, moddiy boylik va mablag'lardan balandroq Chunki inson kapitallarining yig'indisi mehnat potentsialini tashkil etadi. Ya'ni, mehnat layoqatiga ega bo'lish, muayyan tajriba va malakaga ega bo'lish, safarbarlik imkoniyatining vujudga kelishi natijasida inson kapitali potentsial ko'rinish kasb etadi.

Aynan shu sabab u iqtisodiy o'sish va samaradorlikning asosiy omili hisoblanadi.

Inson kapitalini shakllantirish iqtisodiyot uchun investitsiya kiritish demakdir. Chunki mazkur kapitalga sarflangan xarajat bir necha yillar davomida yuqori samara beradi. «Inson kapitali» tushunchasi uchun quyidagi xususiyatlar xosdir:

- inson kapitalini shakllantirish shaxs, korxona, jamiyat va davlatdan salmoqli xarajatlar talab etadi;
- ko'nikmalar layoqat sifatida muayyan zaxira hisoblanadi, ya'ni uni jamg'arish mumkin;
- unga kiritiladigan investitsiyalar uning egasiga kelajakda ko'proq ijtimoiy-iqtisodiy samara va daromad olish imkonini yaratadi;
- iqtisodiy qo'yilmalar kiritish qancha erta boshlansa, u shuncha erta unum bera boshlaydi. Shuningdek, sarmoya qancha salmoqli va davomiy bo'lsa, u shuncha yuqori va uzoq vaqt naf keltiradi;
- uni shakllantirishda «ikki yoqlama ko'payuvchi samara» o'z o'rniga ega. Uning mohiyati shundaki, ta'lim jarayonida o'rganuvchidan tashqari o'rgatuvchining ham qobiliyati va mahorati o'sib boradi. Natijada har ikkisinin ham daromadlari oshadi;
- unga kiritiladigan qo'yilmalarning xarakteri va turi tarixiy, milliy, madaniy va an'anaviy xususiyatlar bilan bog'liq;
- uning moddiy kapitaldan farqi shundaki, u o'z egasi, ya'ni tirik inson shaxsidan ajralmasdir;
- shakllanish manbalaridan qat'i nazar, inson kapitalini qo'llash va bevosita daromadlar olish kishining o'zi tomonidan nazorat qilinadi;
- inson kapitali jismoniy va ruhiy jihatdan emirilib boradi. Uning emirilishi inson organizmi va unga xos psixofiziologik funktsiyalarning tabiiy emirilishi (keksayish), ikkinchidan bilim va tajribalarning ma'naviy emirilishi (eskirish) darajasi bilan aniqlanadi.

REFERENCES

1. Холбутаева, Ш. А. (2016). Теоретико-методологический анализ консалтинга в современной экономической теории. *Молодой ученый*, (11), 1052-1054.
2. Abduvalievna, K. S. (2021). Strengthening the Role of Consulting Services in Reforming the Uzbekistan Economy is a Requirement. *International Journal on Economics, Finance and Sustainable Development*, 3(5), 106-109.
3. Amanovna, K. S., & Abduvaliyevna, K. S. (2021). Financial globalization as a factor of economic influence on the development of the global financial market. *ACADEMICIA: An International Multidisciplinary Research Journal*, 11(5), 422-428.
4. Холбутаева, Ш. А. (2021). ЎЗБЕКИСТОНДА КОНСАЛТИНГ ХИЗМАТЛАРНИ АМАЛГА ОШИРИШДА ИННОВАЦИОН ТИЗИМЛАРДАН ФОЙДАЛАНИШ

- ИҚТИСОДИЙ САМАРАДОРЛИКНИ ОШИРИШ ОМИЛИ СИФАТИДА. *Scientific progress*, 2(1), 1612-1617.
5. Abduvalieva, K. S. (2021). Strengthening the Role of Consulting Services in Reforming the Uzbekistan Economy is a Requirement. *International Journal on Economics, Finance and Sustainable Development*, 3(5), 106-109.
6. Холбутаева, Ш. А. (2018). ПРОЦЕСС ИНТЕГРАЦИИ В МИРОВОЙ РЫНОК КОНСАЛТИНГОВЫХ УСЛУГ УЗБЕКИСТАНА. *Теория и практика современной науки*, (3 (33)), 324-329.
7. Холбутаева, Ш. А. (2018). РАЗВИТИЕ РЫНКА КОНСАЛТИНГОВЫХ УСЛУГ В УЗБЕКИСТАНЕ. *Мировая наука*, (5 (14)), 408-413.
8. Холбутаева, Ш. А. (2018). РОЛЬ КОНСАЛТИНГА В РАЗВИТИИ ИНФРАСТРУКТУРЫ СОВРЕМЕННОЙ РЫНОЧНОЙ ЭКОНОМИКИ. *Экономика и социум*, (5 (48)), 1263-1267.